

Мої права – МОЄ ЖИТТЯ

Бібліографічний покажчик

Департамент культури і туризму Полтавської
обласної державної адміністрації

Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва ім. Олесея Гончара

Мої права – МОЄ ЖИТТЯ

Бібліографічний покажчик

Полтава – 2018

УДК 01:342.72/.73(477)
МО 74

Укладач: *Карпінська Надія Лазарівна*

Мої права – моє життя : бібліограф. покажч. / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеся Гончара ; уклад. Н. Л. Карпінська. – Полтава, 2018. – 36 с.

Запропонований бібліографічний покажчик – це намагання допомогти українцям у відстоюванні своїх прав які, на жаль, дуже часто порушуються.

Видання передусім розраховано на широку аудиторію, а також людей, які безпосередньо знайомі з проблемами порушення прав та їх захистом.

ЗМІСТ

Від укладача.....	5
Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян.....	6
1. Державна політика у сфері забезпечення прав і свобод людини.....	10
2. Правопросвітницький проект «Я маю право».....	21
3. Про Кординаційний центр з надання правової допомоги.....	24
4. Система безоплатної вторинної правової допомоги.....	26
Іменний покажчик видатних осіб.....	29
Список літератури.....	29

Від укладача

Кожна держава має найголовніший закон – Конституцію. У ній записано всі правила, за якими повинні жити люди цієї країни. Прийняття Конституції є закономірною і важливою віхою в історичному розвитку України. Варто пам'ятати, що розбудова держави, її майбутнє, дієвість Основного закону неабияк залежить від свідомості й особистого внеску кожного з нас.

Гортаючи сторінки Конституції й читаючи її рядки, найбільше привертає увагу другий розділ – „Права, свободи та обов'язки людини і громадянина”, статті якого стосуються безпосередньо нас з вами.

Проголосивши свою незалежність, Україна стала на шлях побудови власної держави і громадського суспільства. Серед інших проблем, що їх вирішує народ України, є і проблема здійснення прав людини та громадянина. Для того, щоб у повному обсязі реалізувати права та обов'язки, необхідно їх знати.

У запропонованому бібліографічному покажчику зроблена спроба розглянути такі поняття як правова культура, державна політика у сфері забезпечення прав і свобод людини, а також правові проблеми, які постають сьогодні перед українцями.

Президент України Петро Порошенко своїм указом від 14 листопада 2017 року оголосив 2018 рік Роком реалізації права просвітницького проекту «Я маю право». Тому один із розділів бібліографічного посібника розкриває суть просвітницького проекту, завдання якого забезпечити українців інформацією про права, які гарантовані їм Конституцією і законами, навчити ці права реалізовувати та захищати.

Також бібліографічний покажчик має на меті розкрити фонд бібліотеки з правової тематики, звернути увагу користувачів на друковані видання (книги, газети і журнали), та на корисні адреси Інтернет-ресурсів.

Наприкінці покажчика подається список використаних джерел, які є у фонді нашої бібліотеки.

Для зручності користування та розкриття змісту бібліографічного покажчика створено допоміжний апарат:

- зміст;
- передмова «Від укладача»;
- основний тематичний ряд;
- іменний покажчик видатних осіб;
- список використаних джерел.

Сподіваюсь, що посібник сприятиме не тільки підвищенню рівня правової культури роботи з нормативно-правовими документами, а й надасть допомогу тим, кому доводиться мати справу із захистом своїх прав.

1. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян

Одним із найдієвіших чинників, від якого залежить розвиток України як правової, демократичної та соціальної держави, є правова культура її громадян. Правова культура охоплює правові цінності, визначає рівень демократії та законності, регулює суспільні відносини. Крім того, правова культура є невід'ємним елементом механізму реалізації конституційних прав громадян нарівні з нормами, які закріплюють ці права, їх гарантіями, юридичними обов'язками та правосвідомістю.

Ще у II ст. н. е. римський юрист Гай визначав, що закон — це те, що народ повелів і постановив.

Виняткове значення в історії становлення та розвитку правових систем світу має право Стародавнього Риму. У свою класичну епоху воно сягнуло апогею, ставши найдосконалішою, найуніверсальнішою для античності системою права. Тут набуло завершення формулювання чимало основоположних принципів, які використовуються і зараз.

Шарль-Луї де Монтеск'є свого часу писав: «Коли я приїжджаю в іншу країну, то не питаю, чи хороші там закони. Я цікавлюся, чи виконуються ті, що є».

Культура – це загальний спосіб існування людини, її діяльності та об'єктивованій результат цієї діяльності. Продуктами культури є уявлення про добро і зло, звичаї, знаряддя праці, засоби комунікації та ін.

Суспільство добирає культурні норми з настановою на включення їх до права. До числа відібраних потрапляють ті культурні норми, що мають найбільшу значущість для всього суспільства, виконання загальносоціальних завдань держави. Не можуть перетворитися на право ті правила поведінки, що не стали нормою культури. Право – частина соціальної культури, яке визначає один з її видів – правову культуру.

Правова культура тісно пов'язана з загальною культурою народу, ґрунтується на її засадах, служить відображенням рівня її розвитку. Формування правової культури не є відокремленим процесом від розвитку інших видів культури – політичної, моральної, естетичної. Це комплексний процес, їх поєднує спільність завдання – створення морально-правового клімату в суспільстві, який би гарантував особі реальну свободу поведінки в поєднанні з відповідальністю перед суспільством, забезпечував її права, соціальну захищеність, повагу її гідності, тобто поставив би людину в центр економічних, соціальних, політичних, культурних процесів.

Тісна взаємодія і взаємозв'язок проявляються між правовою і моральною культурою. Оцінка правових явищ, здійснювана правосвідомістю, є не тільки

правовою, а й їх моральною оцінкою, визначенням їх відповідності моралі суспільства.

Тому будь-які порушення законності, ігнорування законних прав і інтересів особи, недодержання вимог справедливості при вирішенні питань про юридичну відповідальність завжди розглядаються як аморальні явища.

У свою чергу, правова культура справляє зворотний вплив на моральну поведінку. Вона служить необхідною умовою формування високих моральних якостей громадянина. Знання і розуміння сутності і соціального призначення правових явищ – права, правосуддя, законності, правової відповідальності, непохитна переконаність у необхідності суворого додержання норм права сприяють зміцненню у свідомості людини основних принципів і категорій моралі.

Правова культура є складовою частиною і найважливішою засадою демократії.

Залежно від носія правової культури розрізняють три її види:

- ✓ правову культуру суспільства;
- ✓ правову культуру особи;
- ✓ правову культуру професійної групи.

Правова культура суспільства – це різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства.

Система цінностей – це активність суб'єктів права у правовій сфері, добровільність виконання вимог правових норм, реальність прав і свобод громадян, ефективність правового регулювання, якісні закони, досконала законодавча техніка, розвинута правова наука, юридична освіта, ефективна юридична практика, стабільний правопорядок. Систему цінностей в галузі права, що існують в реальному функціонуванні в суспільстві, називають правовою реальністю, яка у структурному відношенні збігається з поняттям «правова система».

Кожне суспільство виробляє свою модель правової культури. Структура правової культури суспільства включає:

- ✓ **культуру правосвідомості** – високий рівень правосвідомості, що містить оцінку закону з позицій справедливості, прав людини;
- ✓ **культуру правової поведінки** – правову активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- ✓ **культуру юридичної практики** – ефективну діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів.

Показником правового прогресу є високий рівень правової культури. Рівень розвитку правової реальності як особливої системної якості і є правовою культурою. Правова культура не збігається з правовою реальністю цілком, але існує в ній як складова частина, здатна виступати у вигляді показника (характеристики) рівня розвитку цієї реальності.

Правова культура особи – це обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність.

Правова культура особи включає:

- ✓ знання законодавства. Поінформованість була і залишається важливим каналом формування юридично зрілої особи;
- ✓ переконаність у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів;
- ✓ уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими актами – у практичній діяльності.

Правова культура особи характеризує рівень правової соціалізації члена суспільства, ступінь засвоєння і використання ним правового початку державного і соціального життя. Правова культура особи означає не тільки знання і розуміння права, а й правові судження щодо нього як про соціальну цінність, і головне – активну роботу з його здійснення, зі зміцнення законності і правопорядку. Іншими словами, правова культура особи – це її позитивна правова свідомість у дії. Вона включає перетворення особою своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового досвіду.

Показником правової культури особи є правова активність особи як вища форма правомірної поведінки, що припускає:

- ✓ наявність високого рівня правосвідомості;
- ✓ готовність до ініціативної правомірної діяльності в правовій сфері на основі шанобливого ставлення до права, переконаності в необхідності і справедливості правових норм, їх добровільного здійснення, досконалого знання права (внутрішній аспект);
- ✓ цілеспрямовану, ініціативну, позитивну соціальне корисну діяльність особи, що перевершує звичайні вимоги до можливої і належної поведінки, спрямовану на розвиток демократії, зміцнення законності і правопорядку (зовнішній аспект).

Правова активність – одна із змістовних характеристик особи. На відміну від держав з тоталітарним режимом, де бажаною є людина конформістської поведінки, а від активної намагаються позбутися, у державах з демократичним режимом потрібна особа активна, зацікавлена в реалізації правових норм і принципів у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Форми прояву правової активності різноманітні: сумлінна службова діяльність, предметне обговорення законопроектів, участь у передвиборній боротьбі як довірена особа кандидата в депутати та ін. Правомірна активність особи досягається через схвалення і стимулювання суспільно-корисних дій і припинення шкідливих. Правова активність може бути як епізодичною (дії громадянина по затриманню підозрюваного у вчиненні злочину), так і постійною (виконання функцій народного засідателя).

Правова культура особи (загальна і спеціальна – професійна) сприяє виробленню **стилю правомірної поведінки**, який формується залежно від:

- ✓ ступеня засвоєння і вияву цінностей правової культури суспільства;
- ✓ специфіки професійної діяльності;
- ✓ індивідуальної неповторності творчості кожної особи.

Культурний стиль правомірної поведінки характеризується сталістю додержання правових принципів у правомірній поведінці, специфікою вирішення життєвих проблем, яка виражається в особливостях вибору варіанта правомірної поведінки в межах, визначених правовими нормами.

Правова культура професійної групи, або **професійна правова культура** – одна із форм правової культури суспільства, притаманна тій спільності людей, що професійно займаються юридичною діяльністю, яка потребує фахової освіти і практичної підготовки. Як правило, це культура робочої групи, члени якої є службовими особами і носіями службової правової культури.

Професійній правовій культурі робочої групи (колективу) та її членам властивий вищий ступінь знання і розуміння правових явищ у відповідних галузях професійної діяльності.

Правова культура юриста вбачається в критичному творчому осмисленні правових норм, законів, правових явищ з погляду їх гуманістичного, демократичного і морального змісту.

Професійна культура юриста припускає:

- ✓ знання законодавства і можливостей юридичної науки;
- ✓ переконаність у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів;
- ✓ уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими правовими актами в повсякденній діяльності, вдаватися до використання всіх досягнень юридичної науки і практики при прийнятті і оформленні рішень.

Професіоналізм і справедливість торжествують у юридичній практиці лише тоді, коли юрист як слугитель закону чесно виконує свій морально-правовий обов'язок, постійно підвищує свою майстерність, опановує досягнення теоретичної та практичної юриспруденції. Правова культура повинна характеризуватися більшою зрілістю і професіоналізмом.

Виділяючи три види правової культури, слід пам'ятати, що в реальному житті вони тісно взаємозалежні: правова культура як соціальне явище єдина; правова культура суспільства не існує поза правовою культурою його членів (особи, групи); вона є умовою, формою і результатом культурно-правової діяльності громадян та їх професійних груп.

Таким чином, можна стверджувати, що проблема правової культури є важливим загальнонаціональним завданням, яке чекає свого вирішення. Безумовно, актуальність теми зумовлюється невисоким рівнем розуміння проблеми широким загалом, що відображається в повсякденних вчинках людей, стилі їх співіснування, та невеликою кількістю публікацій з цього напрямку.

Досвід формування громадянського суспільства та правової держави в Україні засвідчив нагальну потребу підвищення рівня правової культури і правосвідомості громадян. Активного обговорення та негайного впровадження вимагають такі аспекти проблеми, як правова освіта і виховання молоді, майбутніх фахівців різних сфер життєдіяльності на засадах людяності, моральності, честі.

Морально-етичні підвалини поведінки мешканця нашої держави закладені Великим князем Київської Русі В. Мономахом. Ефективність правової культури залежить від етичного й інтелектуального розвитку людей, які становлять суспільство, оскільки діяльність державної влади полягає в діях, які вчиняються народом. Механізм державної влади діятиме ефективно, якщо посадові та службові особи, а також народ, громадська думка якого має приборкувати перших, будуть освіченими.

Справжня правова культура особи невід'ємна від її правомірної поведінки. А правомірна поведінка є результатом реалізації її позитивної правосвідомості. Слід визнати, що сьогодні з фінансово-економічних, організаційних, політичних причин рівень правосвідомості низький. Тому для підвищення правової свідомості та культури, тобто правової освіти громадян, необхідно:

- ✓ поширення юридичної літератури, доступної за ціною та способом викладення матеріалу;
- ✓ роз'яснення чинного законодавства в засобах масової інформації;
- ✓ удосконалення системи викладання правових дисциплін і правового виховання;
- ✓ широке залучення молоді та досвідчених науковців до науково-практичних конференцій з правової тематики.

Аналіз проблем, що стосуються правової культури громадян та захисту їх прав і свобод, сприятиме вихованню у них глибокого розуміння їх юридичних та моральних прав і обов'язків, особистої відповідальності за власні дії, внутрішньої потреби підвищення рівня своєї та загальносуспільної правової культури.

2. Державна політика у сфері забезпечення прав і свобод людини

Україна є суверенною, незалежною, демократичною, правовою державою. Враховуючи курс України на євроінтеграцію, необхідно запровадити якісно новий тип відносин між людиною та державою, де основним пріоритетом є забезпечення прав і свобод людини. Євроінтеграційні процеси

України безпосередньо пов'язані із захистом прав людини відповідно до її міжнародних зобов'язань, адаптацією європейського досвіду публічного управління та впровадженням стандартів забезпечення прав людини в теорію і практику управління на національному й місцевому рівнях. Забезпечення прав і свобод людини та громадянина завжди залишається актуальною проблемою, швидкий розвиток суспільних відносин зумовлює появу нових викликів.

Організація Об'єднаних Націй визначає, що права людини є універсальними правовими гарантіями захисту окремих осіб та їх груп від дій та бездіяльності, що обмежують основні свободи, права і принижують людську гідність. Права людини властиві всім людям і базуються на повазі до гідності та цінності кожної людини. Права людини були закріплені в Загальній декларації прав людини і кодифіковані в низці міжнародних договорів з прав людини, ратифікованих державами, та інших документах. Права і свободи людини проявляються виключно у взаємовідносинах людини і держави.

За своєю суттю державна політика у сфері прав людини повинна пронизувати всі сфери відповідно до міжнародних актів, таких як: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню та ін.

В Основному Законі України у ст. 3 записано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Загалом концептуальне бачення прав і свобод людини були і залишаються наріжним каменем навколо якого формувалися і розвиваються зараз принципи правової держави (в Україні це ст. 1 Конституції), яка протягом ХХ століття, окрім охоронних функцій і ознак набула соціальних характеристик, без яких неможливо уявити сучасний розвиток цивілізації. Передусім слід виділити гуманізм (пріоритет прав і свобод людини відносно публічної влади); демократичність (подолання відчуження особистості від держави, створення масової соціальної бази); моральні засади здійснення публічної влади (рівноправність і справедливість); обмеження всевладдя держави (розподіл гілок влади, створення механізму стримувань і противаг); моральний вимір економічних процесів; поширення законодавчого закріплення соціально-економічних і культурних прав людини.

Як зазначається у Загальній Декларації Прав Людини “Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров’я і добробуту її самої та її сім’ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини”.

Основою системи соціально-економічних прав стала норма коли права і свободи людини виступаючи, з одного боку, важливим ціннісним орієнтиром суспільного розвитку, за суттю історично і нормативно формували і формують ті умови і способи життєдіяльності людей, які суб’єктивно необхідні для суспільного прогресу, забезпечення гармонійної взаємодії індивіда, суспільства, держави і природного середовища. Становлення і розвиток цього соціального інституту відбувалося у першу чергу у напрямі певного обмеження свавілля публічної влади, виступаючи як протиположна вселаддю держави. Сучасна, новітня історія людства є історією боротьби саме за межі прав людини (конкретніше – за юридичне закріплення та юридичну інтерпретацію таких прав). В той же час права і свободи людини – реальні соціальні можливості, які визначають міру її свободи, обумовлену конкретно-історичним рівнем розвитку існуючих суспільних відносин і які знаходять своє відображення в Конституції і юридичних нормах держави. Через це права і свободи людини повинні бути не тільки закріплені в Конституції України, але насамперед бути обумовлені реальними соціальними потребами і, головне, відповідати реальним можливостям їх реалізації.

Права та свободи громадян забезпечуються й реалізуються на практиці лише за умови їх надійного захисту. Загалом визначають такі основні конституційні гарантії прав і свобод:

Загальні гарантії прав і свобод людини й громадянина (захист прав і свобод - обов’язок держави, самозахист прав і свобод, судовий захист, міжнародний захист, відшкодування збитків, невід’ємність прав і свобод);

Конституційні гарантії правосуддя (гарантії підсудності, право на юридичну допомогу, презумпція невинуватості, право на перегляд вироку тощо);

Конституційні обов’язки людини й громадянина (рівність обов’язків, дотримання Конституції та законів, повага прав і свобод інших осіб).

Слід зазначити, що в умовах правової соціальної держави передбачається активне державне втручання в процес юридичного регулювання суспільних відносин, гарантування соціальних свобод, оскільки вільний ринок є обмежено дієздатним, неспроможним здійснити досконале регулювання. Дослідники визначають декілька загальновідомих ситуацій, які називаються неспроможностями ринку. Традиційно це: суспільні блага, зовнішні ефекти, природні монополії та інформаційна асиметрія – є загальноприйнятими підставами для такої державної політики, як забезпечення населення суспільними благами або регулювання ринків державними органами. Зрозуміло, що ефективність є не єдиною суспільною цінністю, оскільки людська гідність, економічна свобода та участь в ухваленні політичних рішень також заслуговують адекватної уваги. Інколи особи, які ухвалюють рішення чи люди як члени суспільства, ладні відмовитися від чого-небудь з точки зору економічної ефективності недоцільного, але необхідного для захисту людського життя чи встановлення справедливості в процесі розподілу. В той же час існують обмеження на державне втручання, так звані неспроможності влади. Це передусім проблеми, які є властивими

- ✓ прямій демократії: парадокс голосування, інтенсивність вподобань і пакетування позицій;
- ✓ представницькій владі: вплив організованих інтересів, географічні виборчі округи, обмежені часові горизонти, породжені виборчими циклами, позування перед громадськістю;
- ✓ бюрократичному забезпеченню: проблеми державних інститутів, труднощі оцінювання наданих послуг, обмежена конкуренція, захист прав державних службовців, бюрократичні ігри з державно-політичними рішеннями;
- ✓ децентралізації: розмиті повноваження, фіскальні зовнішні ефекти.

Головною метою, якій підпорядковані всі функціональні властивості, якості, характеристики правової держави є охорона і захист прав людини, забезпечення меж її свободи в суспільстві, недопущення порушення простору свободи, визначеного правом. У свою чергу здійснення юридичними засобами охорони прав і свобод людини є визначальним показником рівня цивілізованості, гуманності, культури суспільства загалом і держави зокрема.

За змістом і суттю своєрідним аналогом чи еквівалентом правової держави є ідея верховенства права, яка є досить поширеною в англomовних країнах. Цю ідею сформулював у кінці ХІХ століття відомий британський конституціоналіст Альберт Дайсі. У верховенстві права, на думку А. Дайсі, сконцентрована рівність перед законом або рівна підлеглість усіх одним і тим же самим законам, які становлять "нормальне право".

Розглядаючи права і свободи в контексті реалізації конституційного принципу "верховенства права" зазначимо, що в процесі запровадження Конституції України, як юридичної основи створення механізму

законодавчого забезпечення інституту захисту прав і свобод людини методологічною основою виступають конституційні принципи "верховенства права", щодо його обов'язковості при розробці та впровадженні державної політики. "Верховенство права" у законотворчій і застосовній діяльності та "верховенство Конституції" щодо законодавчих і правових актів та ієрархії всіх інших нормативних актів. При цьому зазначимо, що ці принципи лише у своєму взаємозв'язку взаємоузгодженості та діалектичній взаємодії можуть виступати основами національної системи права, державної політики. Але в той же час існує небезпека абсолютизації значення принципу "верховенства права" чи "верховенства закону", що може призвести до утвердження принципу диктатури закону (тоталітарні правопорядки також ґрунтуються на юридичних законах).

Першим визначенням прав людини на державному рівні вважається Декларація незалежності, яка була прийнята 4 липня 1776 року, котра проголосила відокремлення північноамериканських колоній від Англії й утворення США. К. Маркс писав, що Америка – країна "де виникла вперше... ідея великої демократичної республіки, де було проголошена перша декларація прав людини і було дано перший поштовх європейській революції XVIII століття".

Досить часто проблематика державно-політичних аспектів прав і свобод людини тлумачиться адекватно змісту найважливіших міжнародних документів.

Глобальні економічні, енергетичні, демографічні, військові проблеми також впливають на державну політику стосовно прав і свобод людини (до цього слід додати потреби міжнародного співробітництва). Міжнародні фактори значно впливають на напрямки державної політики, на розвиток національних інститутів прав і свобод людини. Дослідники підкреслюють значний вплив глобалізації на суспільний розвиток: економічна, культурна глобалізація та міжнародні стандарти в державній політиці, політична взаємозалежність, урядування в умовах глобалізації, глобалізація і державна політика, окремо виділяють технологічні фактори глобалізації, інформаційний простір та їх вплив на державну політику тому принцип пріоритетності міжнародного права щодо внутрідержавного у сфері прав і свобод людини стає все більше вагомим і загально визнаним. У статті 9 Конституції України записано: "Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України", що є підставою для прямого застосування ратифікованих країною міжнародних угод.

Аналізуючи державно-політичні аспекти прав і свобод людини треба зупинитися на терміні "свобода". Специфікою сприйняття особою цієї дефініції є те, про що у праці "Про дух законів" Монтеск'є писав: "Немає слова, яке б мало стільки різноманітних значень і справляло б таке різне враження на голови, як слово "свобода". Одні називають свободою легку можливість скидати того, кого наділили тиранічною владою; інші – право

вибирати того, кому вони повинні коритися; треті – право носити зброю і здійснювати насилля; четверті вбачають її у привілеї знаходитися під управлінням людини своєї національності або підкорятися своїм власним законам. Якийсь народ тривалий час уважав свободу за звичай носити бороду. Дехто поєднав цю назву з відомою формою правління, виключаючи всі інші“. Гегель зазначав, що ”Коли говорять, що свобода полягає взагалі в тому, щоб робити все, що завгодно, то подібне уявлення свідчить про повну відсутність культури думки, в якій нема й натяку на розуміння того, що є самі в собі і для себе вільна воля, право, моральність і т. д.“.

У сучасному світі поняття ”свобода“ означає певну автономію, самостійність і рівність індивіда, що обумовлене особистою незалежністю та відповідальністю людини у суспільстві. Ш. Монтеск’є під терміном ”свобода“ розумів ”право робити все, що дозволено законами“, адже невід’ємні права, автономія особистості її індивідуальність прямо залежні від рівня особистої відповідальності індивіда. Існує діалектична закономірність: тільки відповідальний індивід може бути повністю вільним і тільки вільний індивід може бути повно відповідальним. Ця теза і є суттю ідей правової держави, демократичного розвитку і обов’язково невіддільно розглядається від ідей прав і свобод людини.

Свободу завжди розуміють перекошено, поважаючи її лише у формальному, суб’єктивному сенсі, не беручи до уваги її суттєвих предметів і цілей; таким чином, обмеження потягу, хтивості, пристрасті, які притаманні лише приватній особі як такій, обмеження свавілля вважаються за обмеження свободи. Навпаки, таке обмеження є просто умовою, за якою стає можливим визволення, а суспільство і держава при цьому являють собою такі різновиди стану, в яких здійснюється свобода“.

Проблема взаємостосунків і особливо взаємодовіри держави і особи є дуже актуальною для України. Основний Закон України у ч. 2 ст. 3 зазначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість державної діяльності, а отже і державної політики, за яку держава відповідає перед людиною. Викривлене розуміння взаємообов’язків людини і держави (розуміння свободи як уседозволеності без відповідальності та розгляд індивіда як ”гвинтика“ із забезпечення через державний механізм існування його апарату тощо) призводить до стагнації, застою, взаємонедовіри й обману. Державна політика має спрямовуватися на утвердження і забезпечення автономії індивіда, прав і свобод людини. Але ні в якому разі не потрібно намагатися вирішувати за людину всі її життєві проблеми, а лише створювати їй умови, щоб людина особисто (здатна до цього фізично й інтелектуально) творила своє життя і несла за це свою частку соціальної відповідальності.

З іншого боку державна політика має забезпечувати, гарантувати і захищати публічні інтереси, загальне благо.

Характеризуючи державно-політичні аспекти прав і свобод людини можна проаналізувати рівень демократизації (авторитарності) стилю управління за ознакою "дистанція влади".

Високий індекс "дистанції влади" означає визнання того, що ієрархія – це природна нерівність, накази не обговорюються, сила домінує над правом, вище керівництво недосяжне, співробітники остерігаються висказувати свою думку, висказувати незгоду, не довіряють один одному.

В свою чергу низький індекс означає, досить чітко означену нерівність ролей, а ієрархічне керівництво орієнтується на зручний для співробітників стиль управління, право переважає силу, є доступ до вищих керівників, для зміни існуючої ієрархії достатньо перерозподілу влади, між управліннями і підлеглими існує прихована гармонія, а поміж рядових співробітників – солідарність.

За ознакою "індивідуалізм–колективізм" (що є актуальним для нашого суспільства) оцінюється ступінь інтеграції індивідів у суспільстві. Колективістська спільнота вимагає більшої емоційної залежності людини від організації (органу влади) і відповідно великої відповідальності організації за своїх співробітників.

На сьогодні є актуальним розробка правових механізмів, які реально забезпечують верховенство права, прав і обов'язків громадян у державі оскільки утвердження демократичного правового порядку тісно пов'язане з проблемою авторитету держави та її керівництва, довіри до них. Передусім:

- ✓ державна політика має ґрунтуватися виключно на Конституції, законах, а не на особистих поглядах з того чи іншого питання керівника;
- ✓ необхідно запровадити демократичну процедуру розробки, прийняття і впровадження державно-політичних рішень (однієї бази з правових норм недостатньо);
- ✓ постійно проводити аналіз громадської думки, послідовно враховувати всі нюанси змін, кризових явищ тощо та прогнозувати соціальну поведінку людей;
- ✓ акцентування завдань уряду на досягненні порозуміння між громадянами і урядом (розуміння управлінських функцій як надання послуг та готовність інформувати громадян з наданням їм можливості вибору);
- ✓ діяльність уряду повинна бути прозорою для громадян.

Складовою частиною розв'язання складного завдання розробки і впровадження ефективної державної політики, яка б ураховувала всі складові елементи прав і свобод людини стоїть перед вітчизняними законотворцями, правозахисними організаціями та й, зрештою, усіма громадянами України.

Загалом інститут прав людини (як соціальний фундамент гуманізму), завжди залишається одним з найвищих моральних ідеалів, до втілення якого мають поступово, але нездоланно наблизитися кожне суспільство, кожна держава.

В цілому, вбачається довічно прогресивний характер сучасного міжнародного інституту прав людини. Демократичне суспільство передбачає виконання функцій підготовки і впровадження державної політики за умови існування реальної свободи слова, парламентаризму, політичних партій та справжньої опозиції, але найголовніше – спрямованих на утвердження справжніх прав і свобод людини.

ООН закріплює правові зобов'язання держави за міжнародними стандартами у сфері прав людини і позначає їх такими термінами:

- ✓ поважати – держава повинна утриматися від втручання у здійснення прав людини (наприклад свободу вираження поглядів, не використовувати непропорційну силу проти демонстрантів);
- ✓ захищати – держава повинна перешкоджати приватним суб'єктам або третім особам порушувати права людини (наприклад право на працю або на справедливі та сприятливі умови праці, слідкувати за тим, щоб приватні роботодавці дотримувалися основних вимог трудових стандартів);
- ✓ забезпечувати – держава повинна вживати позитивних заходів, включаючи прийняття відповідного законодавства, розробку політики та програм щодо забезпечення реалізації прав людини.

Органи державної влади займають центральне місце у сфері забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Визнання державою свого обов'язку “не знімає питання про вдосконалення процедур і механізмів, покликаних захищати права та свободи громадян, про створення розвиненої системи гарантій, за допомогою яких реалізується це завдання”. У сучасних умовах ціла низка конституційних прав і свобод залишається декларативною або нереалізованою, тому існування механізму, що належно функціонує, є вкрай необхідним.

Велика кількість скарг до Європейського суду з прав людини, де Україна займає друге місце (18700 заяв або 20% від загальної кількості заяв, які перебувають на розгляді в суді), свідчить про неефективність державної політики, що стосується прав людини. Необхідність запровадження нових підходів до

формування державної політики у сфері прав людини стала поштовхом до започаткування спільної роботи у 2014 р. органів державної влади та організацій громадянського суспільства над єдиною концепцією.

Системні проблеми у сфері забезпечення та реалізації прав людини й основоположних свобод, відсутність або неефективність механізмів їх захисту, що випливає із щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій України, рекомендацій ООН, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, рішень Європейського суду з прав людини та в контексті імплементації Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, а також останні події в Україні зумовили необхідність розробки Національної стратегії у сфері прав людини, що затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 (далі – Стратегія).

Метою реалізації Стратегії є забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як основного чинника при визначенні державної політики, прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Стратегія базується на таких принципах, як відкритість і прозорість процесів розроблення, реалізації та моніторингу Стратегії для максимального залучення всіх зацікавлених сторін, доступ до інформації про ці процеси; спрямованість Стратегії на інтереси всього суспільства; рівність доступу до реалізації можливостей, рівноцінність результатів; недискримінація, що полягає в однакових для всіх правах і свободах без обмежень; зобов'язання держави щодо поваги, захисту і дотримання прав людини, конкретність, що забезпечує однакове розуміння всіма учасниками реалізації та моніторингу Стратегії змісту стратегічних цілей, наявність механізмів оцінки стану їх досягнення.

Стратегія містить 25 напрямів щодо забезпечення прав людини. Це як загальні напрями, які можна згрупувати у блоки:

- ✓ особисті (громадянські права);
- ✓ політичні права;
- ✓ соціально-економічні та інші права;
- ✓ попередження і протидія дискримінації, гендерна рівність, так і блок специфічних, пов'язаних із “новими викликами”, прав, що виникли в державі в 2014 р.: забезпечення прав учасників антитерористичної операції; захист прав внутрішньо переміщених осіб;
- ✓ звільнення заручників та відновлення їх прав;
- ✓ вжиття необхідних заходів для захисту прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України;
- ✓ забезпечення прав громадян України, які проживають у населених пунктах Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження;

- ✓ забезпечення прав біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, а також іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України було закріплено План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року (далі – План дій). У ньому визначаються основні пріоритети, які мають бути враховані при формуванні державної політики, а також конкретні заходи, яких необхідно вжити щодо забезпечення належного рівня прав людини. За даними Громадської платформи моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини, План дій за два роки виконаний лише на 24%. Основними причинами невиконання Плану дій експерти визначають:

- нерозуміння змісту заходів Плану дій центральним органом виконавчої влади – виконавцем та низька кваліфікація службовців;
- небажання використовувати експертний потенціал правозахисного середовища;
- відірваність (автономність) Плану дій від інших різноманітних планів та програм, які існують паралельно; неврахування під час розроблення Плану дій процесів децентралізації;
- те, що моніторинг виконання Стратегії і Плану дій базується на індикаторах, розроблених для Плану дій, а не для Стратегії;
- фактичну необізнаність громадян та посадовців органів влади про Стратегію і План дій та в цілому низький рівень обізнаності про права людини, домінуючу роль негативних стереотипів у суспільстві.

Ефективність державної політики залежить від наявності системи відповідного ефективно діючого механізму, в тому числі через інституційне забезпечення. Стаття 116 Конституції України передбачає, що Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, спрямовує та координує діяльність міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснює контроль за їх діяльністю. Так, від ефективності діяльності Кабінету Міністрів України залежить стан забезпеченості конституційних прав і свобод, а ефективність цієї діяльності – від існування реально діючого механізму їх реалізації.

Відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки у Міністерстві юстиції України створений новий структурний підрозділ – Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності. Одним із основних завдань цього підрозділу є формування державної політики у сфері прав людини. Директорат здійснює формування, аналіз та моніторинг державної політики у сфері прав людини, в тому числі:

- ✓ розробляє державну політику у сфері захисту прав людини;
- ✓ розробляє методологію моніторингу стану реалізації Стратегії;
- ✓ співпрацює з громадянським суспільством;
- ✓ оцінює та аналізує ефективність реалізації Стратегії;
- ✓ виявляє проблеми у сфері захисту прав людини;
- ✓ проводить консультації зі стейкхолдерами щодо прав людини.

Директорат може бути координуючою ланкою між центральними органами виконавчої влади, але не єдиним структурним підрозділом органу влади, на якого покладено повноваження щодо формування державної політики у сфері прав людини.

У деяких зарубіжних країнах поряд із інститутом омбудсмена існують міжвідомчі координаційні органи, наприклад: Урядова Рада з прав людини Чехії, Національна рада з прав людини при Уряді Грузії, що є спеціальним координаційним органом. Національну раду очолює Прем'єр-міністр Грузії, а до її складу входять міністри, а також представники ООН, ЄС, Ради Європи та низки місцевих правозахисних організацій.

Такий механізм дасть змогу консолідувати всі ресурси, залучати експертний аналітичний потенціал організацій громадянського суспільства, узгоджувати всі позиції центральних органів виконавчої влади для формування державної політики в різних сферах прав людини.

Ураховуючи зазначене вище, можна сформулювати таке: *державна політика у сфері прав людини – це цілеспрямована діяльність/бездіяльність органів державної влади щодо забезпечення та захисту основоположних прав і свобод людини.*

Державну політику у сфері прав людини можна визначити як комплекс заходів органів державної влади щодо забезпечення та захисту прав і свобод людини. Обґрунтовано, що під час формування та реалізації будь-якої державної політики всі гілки влади повинні керуватися **основним принципом: поважати, забезпечувати та захищати права і свободи людини.**

Установлено, що комплексний підхід до формування державної політики у сфері прав людини в Україні передбачає розробку та прийняття низки стратегій та планів дій з їх реалізації, і, насамперед, Національної стратегії у сфері прав людини, яка має бути основою для вироблення подальших управлінських рішень. Але аналіз кількох стратегічних документів у сфері прав людини засвідчив їх неузгодженість, часткове дублювання заходів.

3. Правопросвітницький проект «Я МАЮ ПРАВО!»

Міністерство юстиції спільно з Агентством США з міжнародного розвитку (далі USAID) запустило проект "Я маю право", аби підвищити юридичну грамотність українців і викрити корупцію в держустановах.

За даними Міністерства, понад 70% населення потребує знань про свої права. Першим етапом проекту стане роз'яснення у трьох блоках: права у сфері правосуддя, захист права власності і протистояння корупції у вищих навчальних закладах.

"Ми бачимо інформування громадян про їхні права через ЗМІ, через оффлайн комунікації Мін'юсту. Третій блок – фактично через волонтерів, які будуть утримувати інформацію і будуть комунікувати у своїх населених пунктах і зі своїми громадянами, з якими вони мають прямий контакт", – розповів міністр юстиції.

Загальнонаціональний правопросвітницький проект «Я маю право!» покликаний підвищити юридичну грамотність українців та сформувати нову правову культуру в суспільстві.

Він реалізується Міністерством юстиції України у співпраці з системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, а також за сприяння усіх органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та за підтримки міжнародних донорів і партнерів.

Проект інформує громадян про їхні права та навчає, як ці права захищати. Одним з його ключових елементів є надання безоплатної правової допомоги – дієвого та ефективного механізму захисту прав кожного громадянина.

2017 року міністр юстиції Павло Петренко виступив з ініціативою впровадити в усіх регіонах великий соціальний проект «Я МАЮ ПРАВО!».

7 червня 2017 року в Кабінеті Міністрів України проект презентували Павло Петренко та виконуючий обов'язки адміністратора Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Уейд Уоррен.

13 вересня 2017 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 638-р проекту було надано статус національного.

10 листопада 2017 року Проект презентували на засіданні Національної ради реформ. Національна рада реформ більшістю голосів схвалила Стратегію інформування громадян України про гарантовані їм Конституцією та законами України права на період до 2019 року, яка реалізовуватиметься в межах проекту «Я МАЮ ПРАВО!». Вказана Стратегія затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1012.

14 листопада Указом Президента № 361/2017 2018 рік оголошено Роком реалізації проекту «Я МАЮ ПРАВО!», проект взято під патронат Президента України Петра Порошенка.

Даний проект має на меті підвищити рівень правової культури та правової свідомості громадян, а також сприяти розвитку доступу до правосуддя. Проект реалізується задля того, щоб більше громадян знали свої права, користувалися ними та вдавалися до правових способів захисту прав. У межах проекту громадянам даються чіткі й зрозумілі поради, як діяти, коли їхні права порушують. Також на базі Кабінету Міністрів України створена моніторингова група для системного періодичного розгляду ключових справ щодо порушення прав громадян.

Залежно від актуальних правових потреб суспільства, в межах проекту визначаються соціально значимі блоки захисту прав громадян, відповідно до яких проводяться інформаційно-просвітницькі кампанії по всій території України. На 2017-2018 роки основними напрямками реалізації ініціативи визначено:

1. Захист прав дітей та жінок: аліменти, протидія насильству – **«Чужих дітей не буває»**, **«Стоп насильство»**, **«Відповідальне батьківство»**.
2. Захист прав аграріїв – **«Агротрейдери стоп»**.
3. Захист прав підприємців – **«Маски шоу стоп»**.
4. Протидія корупції у вищих навчальних закладах – **«Хабар за навчання стоп»**
5. Порядок вирішення суперечки.
6. Порядок оформлення субсидій.
7. Виконання рішення суду.

В межах проекту проводиться інформаційно-просвітницька кампанія, яка відбувається на двох рівнях:

1. По всій території України – згідно з визначеними блоками.
2. На регіональних рівнях – відповідно до потреб регіону.

Важливими елементами проекту є:

Реагування:

- ✓ Створення міжвідомчих правозахисних штабів для реагування на порушення прав громадян.
- ✓ Створення системи моніторингу для ефективного періодичного розгляду ключових справ щодо порушення прав громадян.

Превенція.

- ✓ Підтримка актуальних соціально значимих законодавчих ініціатив, спрямованих на захист прав громадян.
- ✓ Проведення правопросвітницьких кампаній задля подолання правового нігілізму та стимулювання правомірної поведінки.

За час дії проекту було досягнуто:

- У межах проекту «Я МАЮ ПРАВО!» при обласних державних адміністраціях у всіх регіонах були створені антирейдерські аграрні штаби. За період функціонування на «гарячу лінію» оперативних штабів надійшло 583 дзвінки та розглянуто 465 звернень, з яких 120 стосувалися питань рейдерства.
- Мін'юстом розроблено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів», який набув чинності 6 лютого 2018 року. (Чужих дітей не буває).
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» 16 листопада 2017 року прийнято Верховною Радою України та 04 січня 2018 року підписано Президентом України (Маски шоу стоп).
- Правопросвітницькі кампанії з прав людини в межах усіх областей України. Розміщуються соціальні відео- та аудіоролики, зовнішня реклама, розробляються та розповсюджуються серед населення, підприємств, установ, організацій, навчальних закладів інформаційні друковані та електронні матеріали на правову тематику відповідно до актуальних соціально значимих тем, спрямованих на захист прав громадян.
- Станом на лютий 2018 року проведено більше 35 тисяч правопросвітницьких заходів, а саме: правові уроки та лекції для студентів і учнів, флешмоби, вуличні інформування, круглі столи, конференції та семінари, робочі зустрічі з партнерськими організаціями.
- Додатково у 2017 році було створено дистанційні пункти доступу до безоплатної правової допомоги. За отриманням консультацій та роз'яснень до них звернулися 86 284 особи.

Партнерами проекту є:

- ✓ Агентством США з міжнародного розвитку (USAID);
- ✓ Міжнародний фонд «Відродження»;
- ✓ Координаційний центр з надання безоплатної правової допомоги;
- ✓ Міністерство освіти і науки України;
- ✓ Міністерство соціальної політики України;
- ✓ Міністерство аграрної політики та продовольства України;
- ✓ Асоціація юридичних клінік України;
- ✓ Мережа правового розвитку;
- ✓ Мережа хабів громадянського суспільства.

«Захист прав громадян є одним з ключових завдань Мін'юсту. За 3 роки ми створили одну з найкращих систем надання безоплатної правової допомоги. Цього року ми зробили наступний крок і дали старт проекту «Я МАЮ ПРАВО!», в рамках якого ми доносимо українцям інформацію про їхні права і вчимо ці права захищати. Запуск сайту проекту – важливий крок, адже кожен може скористатись порталом <http://pravo.minjust.gov.ua/> та отримати необхідну інформацію щодо захисту своїх прав у різних життєвих ситуаціях», – зазначив міністр юстиції Павло Петренко.

На сайті можна отримати актуальну інформацію про проект, свіжі новини та контакти, куди звернутись у випадку порушення прав українців.

Вже зараз на порталі можна дізнатися, як правильно поводитись, коли хтось намагається відібрати майно чи бізнес, що робити, якщо за навчання чи складення іспиту вимагають хабара, як можна вирішити спір без звернення до суду. Регулярно на сайті з'являтимуться нові матеріали, які навчатимуть, як не допустити порушення своїх прав, зокрема як правильно оформити договір оренди землі, як оформити нарахування субсидій та які наслідки виникають у разі несплати аліментів.

4. Про Координаційний центр з надання правової допомоги

Координаційний центр з надання правової допомоги створено відповідно до Указу Президента України від 01.06.2012 № 374/2012 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України».

Положення про Координаційний центр затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції».

Відповідно до вказаного положення Координаційний центр з надання правової допомоги метою діяльності центру є формування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги, забезпечення її доступності та якості.

Основними завданнями Координаційного центру є:

1. організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення здійснення повноважень Мін'юсту у сфері надання безоплатної правової допомоги;
2. проведення аналізу практики правозастосування з питань надання безоплатної правової допомоги;

3. внесення на розгляд Міністра юстиції пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері.

Координаційний центр відповідно до покладених на нього завдань:

- ✓ розробляє проекти актів законодавства у сфері надання безоплатної правової допомоги та вносить їх Мін'юсту;
- ✓ збирає, узагальнює, аналізує і поширює правову, наукову та іншу інформацію з питань надання правової допомоги;
- ✓ забезпечує підвищення професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до законодавства про безоплатну правову допомогу, працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та спеціалізованих установ, які надають первинну правову допомогу, та працівників центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також організовує і проводить семінари, конференції, тренінги, виставки, інші заходи, у тому числі міжнародні;
- ✓ здійснює методичне забезпечення і консультаційну підтримку з питань надання безоплатної правової допомоги органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також утворених ними спеціалізованих установ та громадських приймалень з надання безоплатної первинної правової допомоги, надає роз'яснення щодо застосування законодавства у відповідній сфері;
- ✓ сприяє удосконаленню чинних та впровадженню нових стандартів і процедур у сфері надання безоплатної правової допомоги з урахуванням світової практики;
- ✓ забезпечує впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері надання безоплатної правової допомоги; забезпечує проведення наукових досліджень і прикладних розробок, зокрема підготовку оглядів законодавства України та іноземних держав з питань надання правової допомоги та практики його застосування, словників, довідників, збірок, науково-практичних коментарів, методичних рекомендацій та посібників;
- ✓ забезпечує заснування друкованих засобів масової інформації, видання та розповсюдження книг, іншої друкованої продукції, у тому числі на платній основі, виготовлення та розміщення соціальної реклами, виготовлення, тиражування і розповсюдження відео- та аудіопродукції;
- ✓ забезпечує за дорученням Міністра юстиції або його першого заступника підготовку і виконання державних цільових та інших програм, у тому числі проектів та програм міжнародної технічної допомоги;
- ✓ забезпечує за рішенням Мін'юсту утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги як своїх територіальних відділень;

- ✓ взаємодіє з іноземними та міжнародними організаціями, а також їх представництвами в Україні з питань, що належать до його компетенції;
- ✓ взаємодіє з громадськими організаціями з метою збирання, проведення аналізу, узагальнення, обговорення та використання кращих напрацювань з питань надання безоплатної правової допомоги;
- ✓ забезпечує проведення в межах своїх повноважень та відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, моніторингу діяльності органів виконавчої влади з виконання взятих на себе Україною зобов'язань щодо надання безоплатної правової допомоги;
- ✓ виконує інші функції відповідно до законодавства.

5. Система безоплатної вторинної правової допомоги.

Відповідно статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. З метою забезпечення реалізації закріплених прав і свобод людини і громадянина Конституція України встановлює відповідні правові гарантії.

Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Проте, далеко не всі знають, як цим правом скористатися. Звернення до юристів традиційно вважається справою витратною і складною, а в нинішній економічній ситуації більшість громадян фактично належать до малозабезпеченої частини населення. Потрапляючи в ситуації, коли необхідно займатися юридичними формальностями, небагато українців можуть собі дозволити звернення до приватного спеціаліста, а куди звернутися ще, не знають. Можна спробувати розібратися у тонкощах законодавства самостійно, але не завжди зрозуміло, де саме шукати необхідну інформацію.

Саме у такій ситуації у нагоді для громадян стає **система безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД).**

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначає порядок надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги.

Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг, як надання правової інформації; консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, інших документів правового характеру (крім

процесуальних), а також надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і включає такі види правових послуг, як захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

Безоплатну **первинну правову допомогу** надають місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги/бюро правової допомоги усім громадянам України.

Безоплатна вторинна правова допомога надається:

- внутрішньо переміщеним особам;
- громадянам України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб;
- особам, до яких застосовано адміністративне затримання або адміністративний арешт;
- особам, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;
- особам, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;
- особам, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії;
- особам, засудженим до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі;
- особам, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення;
- інвалідам, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб;
- дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
- особам, на яких поширюється дія Закону України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”;
- ветеранам війни та особам, на яких поширюється дія Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”;

- особам, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною;
- особам, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;
- особам, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”;
- особам, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- особам, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- особам, реабілітованим відповідно до законодавства.

Система надання безоплатної правової допомоги Полтавщині – це Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області, яким надається вторинна правова допомога, а саме, здійснюється захист прав громадян у кримінальному провадженні. Чотири місцеві центри (Перший, Другий полтавські, Кременчуцький та Лубенський місцеві центри з надання БВПД) надають первинну (консультації, правове інформування) та вторинну правову допомогу у цивільних та адміністративних справах та 23 бюро правової допомоги, надають юридичні консультації та забезпечують доступ громадян до електронних сервісів Міністерства юстиції, що дає можливість отримати юридичні консультації у всіх куточках нашої області.

Важливим напрямком забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги є надання адресної допомоги громадянам, які за станом здоров'я не можуть самостійно відвідати Центри. Надання адресної правової допомоги для таких категорій громадян постійно практикується місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги. До проведення таких прийомів також залучають пара юристи (молоді юристи, студенти). У ході зустрічей фахівці центру вивчають надані документи, з'ясовують проблеми клієнтів, надають юридичну консультацію, та при необхідності, приймають письмові звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги. За поданими зверненнями приймаються рішення про надання БВПД та видаються доручення для адвокатів, які безпосередньо допоможуть вирішити проблему.

Іменний покажчик видатних осіб

Гай – римський юрист.....	6
Гегель Вільгельм Фрідріх (1770-1831) – німецький філософ.....	15
Дайсі Альберт (1835-1922) – англійський юрист.....	13
Маркс Карл Генріх (1818-1883) – німецький філософ.....	14
Мономах Володимир (1053-1125) – князь Київської Русі.....	10
Монтеск'ю Шарль (1689-1755) – французький письменник.....	6, 14, 15
Петренко Павло Дмитрович (1979 р. н.) – Міністр юстиції України.....	21
Порошенко Петро Олексійович (1965 р. н.) – Президент України.....	5, 22
Уейд Уоррен – виконуючий обов'язки Адміністратора Агенства США з міжнародного розвитку USAID.....	21

Список літератури

Україна. Закон. Про безоплатну правову допомогу : від 2 червня 2011 року № 3460-VI / Україна. Закон // Голос України. – 2011. – 8 лип. – С. 10-12; Офіційний вісник України. – 2011. – № 51. – С. 13-26.

Україна. Закон. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про безоплатну правову допомогу" : від 06.11.2012 р. № 5477-VI / Україна. Закон. // Голос України. – 2012. – 28 листоп. – С. 5; Урядовий кур'єр. – 2012. – 29 листоп. – С. 30; Офіційний вісник України. – 2012. – № 91. – С. 13-15.

Україна. Закон. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування : від 16 листоп. 2017 р. № 2213 / Україна. Закон // Голос України. – 2017. – 6 груд. – С. 4; Офіційний вісник України. – 2017. – № 98. – С. 53-57.

Україна. Закон. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів : від 7 груд. 2017 р. № 2234 / Україна. Закон // Голос України. –

2018. – 6 січ. – С. 22 ; Урядовий кур'єр. – 2018. – 13 січ. – С. 11; Офіційний вісник України. – 2018. – № 6. – С. 47-53.

Україна. Закон. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів : від. 17 трав. 2017 р. № 2037 / Україна. Закон // Голос України. – 2017. – 8 черв. – С. 5; Урядовий кур'єр. – 2017. – 21 черв. – С. 10; Офіційний вісник України. – 2017. – № 48. – С. 9-12.

Україна. Президент. Про оголошення в Україні 2018 року Роком реалізації правопросвітницького проекту "Я маю право" : указ від 14 листоп. 2017 р. № 361/2017 / Україна. Президент // Офіційний вісник України. – 2017. – № 93. – С. 5.

Україна. Кабінет Міністрів. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : постанова від 17 верес. 2014 р. № 465 / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. – 2014. – 24 верес. – С. 13-15; Офіційний вісник України. – 2014. – № 77. – С. 144-162.

Україна. Кабінет Міністрів. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання безоплатної правової допомоги : постанова від 23.11. 2011 р. № 1235 / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. – 2011. – 21 груд. – С. 14-15; Офіційний вісник України. – 2011. – № 94.

Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі : постанова від 11.01.2012 № 8 / Україна. Кабінет Міністрів // Офіційний вісник України. – 2012. – № 3. – С. 42-48; Урядовий кур'єр. – 2012. – 26 січ. - С. 15-16.

Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження плану заходів на 2018 рік щодо реалізації правопросвітницького проекту "Я маю право" : розпорядження від 14 берез. 2018 р. № 155-р / Україна. Кабінет Міністрів. // Урядовий кур'єр. – 2018. – 16 берез. – С. 9.

Україна. Кабінет Міністрів. Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки : розпорядження від 4 липня 2012 р. № 435-р / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. – 2012. – 8 серп. – С. 13-14.

Україна. Кабінет Міністрів. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року : розпорядження від 5 квіт. 2017 р. № 230-р / Україна. Кабінет Міністрів. // Урядовий кур'єр. – 2017. – 13 квіт. – С. 11; Офіційний вісник України. – 2017. – № 31. – С. 50-56.

Міністерство юстиції України Про внесення змін до Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі : наказ від 13.06.2014 р. № 920/5 / Міністерство юстиції України // Офіційний вісник України. – 2014. – № 49. – С. 721-740.

Атамасов А. В. Порядок надання безоплатної правової допомоги адвокатами згідно із Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" / А. В. Атамасов // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 376-380.

Баскакова Ю. Правовий статус діяльності української адвокатури в аспекті прийняття Закону України "Про безоплатну правову допомогу" від 2 червня 2011 року / Ю. Баскакова // Юридичний журнал. – 2011. – № 10. – С. 36-40; Урядовий кур'єр. – 2012. – 11 січ. – С. 8.

Білокурська О. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини - головний обов'язок держави / О. Білокурська // Право України. – 2011. – № 7. – С. 169-174.

Буроменський, Михайло Всеволодович. Звернення до Європейського Суду з прав людини (практика Суду і особливості українського законодавства) / М. В. Буроменський. – Харків : Фоліо, 2000. – 32 с.

Гончар Д. В. Міжнародні стандарти надання безоплатної правової допомоги та їх вплив на національний правопорядок / Д. В. Гончар // Часопис Київського університету права. – 2017. – № 1. – С. 37-39.

Грабовська О. О. Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у цивільному процесі України / О. О. Грабовська // Юридична Україна. – 2014. – № 8. – С. 64-69.

Гусаров С. Конституція і проблеми правової політики / С. Гусаров // Віче. – 2011. – № 21. – С. 12-14.

Жеребной І. Діяльність органів місцевого самоврядування та прокуратури щодо захисту інтересів неповнолітніх: цивільно-процесуальний аспект / І. Жеребной // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 3. – С. 79-82.

Захист прав дитини в Україні: підсумки діяльності у 2013 році Уповноваженого Президента України з прав дитини Ю. О. Павленка / Адміністрація Президента України, Уповноважений Президента України з прав дитини. – К. : К.І.С., 2014. – 187 с.

Захист прав людини в Європі та світі : [Як захистити свої права в Україні та інших державах] // Методичні рекомендації щодо вивчення курсу "Людина і світ". – Харків, 2005.

Згурська В. Л. До питання про захист прав і свобод людини в Україні, забезпечення її соціальних інтересів / В. Л. Згурська // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 695-699.

Зорнік Т. Правова освіта молоді через систему правових клубів та молодіжних організацій / Т. Зорнік // Історія України. – 2016. – № 8. – С. 14-16.

Європейський суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення. – К. : Ін Юре, 2000. – 16 с.

Європейський суд з прав людини: рішення щодо України. – К., 2001. – 76 с.
Карпачова Н. Омбудсман України на захисті прав і свобод людини в умовах глобальної фінансово-економічної кризи / Н. Карпачова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 4-17.

Конвенція про захист прав і основних свобод людини (витяг) // Лилак Д. Д. Мудрість прадавніх про право, закон, владу, правосуддя. – К., 2000. – С. 114-117.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. – К. : Правова єдність Всеукраїнська Асоціація Видавців, 2015. – 96 с.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : збірник законодавчих актів : станом на 11 вересня 2014 року. – Харків : Право, 2014. – 94 с.

Конвенція про захист прав людини та основних свобод із поправками , внесеними відповідно до положень Протоколу №11. Рим 4.XI.1950 : Офіційний переклад. – К., 1997. – 24 с.

Корнієнко П. С. Міжнародні нормативно-правові акти як джерело здійснення правозахисної діяльності в Україні / П. С. Корнієнко // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 2. – С. 58-60.

Конституція України : Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина ; Офіційний текст. – 2-ге вид., перероб. і доповнене. – К. : А.С.К., 2003. – 384 с.

Конституція України : Коментар основних положень Конституції України щодо захисту прав свобод людини і громадянина / упоряд. Хавронюк М. І. – К. : Літера, 2007. – 112 с.

Коршенко А. В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення з національними стандартами / А. В. Коршенко // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 375-378.

Куціпак О. В. Правова політика як засіб організації правового життя / О. В. Куціпак // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 100-105.

Лавріненко О. Захист прав людини як ідеологічна парадигма сучасного розвитку правової системи України / О. Лавріненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 1. – С. 33-37.

Лисогор В. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян / В. Лисогор // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 19-21.

Лопушанський А. А. Законотворча політика як особливий напрям правової політики / А. А. Лопушанський // Держава і право. – 2011. – Вип. 54. – С. 49-54.

Міжнародне гуманітарне право і права людини. – Харків : Фоліо, 1994. – 15 с.
Міжнародний Білль про права людини : Загальна декларація прав людини. – К., 2000. – 20 с.

Международные документы по правам человека / сост. В. М. Тертышник. – Харків : РИФ : АРСИС : ЛТД, 2000. – 288 с.

Микитюк С. О. Зміст правової освіти у процесі сучасних освітніх перетворень / С. О. Микитюк // Історія та правознавство. – 2018. – № 16. – С. 4-6.

Минькович-Слободяник О. В. Правова політика як чинник функціонування правової держави / О. В. Минькович-Слободяник // Держава і право. – 2012. – Вип. 57. – С. 53-57.

Минькович-Слободяник О. В. Роль правової і політичної культури у формуванні правої політики держави / О. В. Минькович-Слободяник // Держава і право. – 2014. – Вип. 64. – С. 58-64.

Мохонько А. В. Ефективність дії правових та політичних норм / А. В. Мохонько // Держава і право. – 2011. – Вип. 52. – С. 48-55.

Мудрак І. В. Щодо обов'язкової участі представника потерпілого в кримінальному провадженні / І. В. Мудрак // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 4. – С. 313-315.

Наровлянський О. Д. До проблеми створення системи правової освіти / О. Д. Наровлянський // Історія та правознавство. – 2012. – № 4. – С. 2-4.

Національні установи, які займаються захистом і заохоченням прав людини. – Харків : Фоліо, 1994. – 14 с.

Новіцький В. В. Охорона та захист прав людини в Україні / В. В. Новіцький // Держава і право. – К., 2016. – Вип. 74. – С. 39-49.

Одарчук О. М. Організація правовиховної роботи в школі / О. М. Одарчук // Виховна робота в школі. – 2013. – № 9. – С. 15-28.

Оніщенко Н. М. Громадянська вихованість: моральна та правова складові / Н. М. Оніщенко // Віче. – 2014. – № 23. – С. 17-21.

Оніщенко Н. М. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти / Н. М. Оніщенко // Віче. – 2012. – № 23. – С. 35-37.

Поєдинок О. Р. Принцип заборони дискримінації в міжнародному праві захисту прав людини та міжнародному праві захисту біженців / О. Р. Поєдинок // Держава і право. – 2009. – Вип. 46. – С. 549-554.

Полякова, Ольга Михайлівна. Актуальні аспекти соціально-правового захисту молоді в сучасній Україні : навч. посіб. / О. М. Полякова, Г. В. Приходько, Ю. В. Сапарай. – Суми : Університетська книга, 2009. – 240 с.

Права громадян України : запитання-відповіді : довідник / упоряд. П. П. Орленко. – К. : Оріяни, 2000. – 284 с.

Права людини і біженці. – Харків : Фоліо, 1995. – 37 с.

Права меншин. – Харків : Фоліо, 1995. – 14 с.

Права особи при затриманні, арешті, обшуку... Якщо вам ще не має 18-ти. – К. : Комітет виборців України, 2000. – 32 с.

Практика Європейського Суду з прав людини / за ред. П. М. Рабіновича. – Львів : Кальварія, 2000. – 110 с.

Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні // Право України. – 2009. – № 4.

Професійна правнича допомога в Україні та країнах Європейського Союзу: національні особливості та європейські стандарти // Право України. – 2016. – № 12. – С. 9-44.

Сербіна А. Надання безоплатної правової допомоги / А. Сербіна // Місцеве самоврядування. – 2017. – № 12. – С. 25-28.

Синьогіна О. Шкільна правова освіта як складова відкритого освітнього простору / О. Синьогіна // Рідна школа. – 2016. – № 2-3. – С. 61-64.

Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні : доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К. : ОМБУДСМАН Україна, 2002. – 409 с.

Суд. Зразки документів (заяви, позовні заяви, скарги, клопотання до судів, господарських судів; порядок звернення до Європейського Суду з прав людини) : практичний посібник. – 2-ге вид., доп і перероб. – К. : Оріяни, 2002. – 240 с.

Трикоз Д. Безоплатна правова допомога в Україні / Д. Трикоз // Юридичний журнал. – 2011. – № 7-8. – С. 179-181.

Шулікін Д. Модернізація правничої освіти / Д. Шулікін // Освіта України. – 2016. – 26 верес. – С. 6-7.

Електронні ресурси

Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів від 23.11.2015 р. № 1393-р [Електронний ресурс] / Урядовий портал : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Київ], 2015. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248740679> (дата звернення 24.07.2018).

Безоплатна правова допомога [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України : [офіційний веб-сайт]. – Текст. і граф дані. – [Київ]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua> (дата звернення 15.08.2018).

Правова культура: загальна характеристика та ознаки [Електронний ресурс] / Освіта.ua : [сайт]. – Текст. і граф дані. – [Київ], 2007-2018. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9777/> (дата звернення 11.07.2018).

Про Координаційний центр з надання правової допомоги [Електронний ресурс] / Координаційний центр з надання правової допомоги : [офіційний веб-сайт]. – Текст. і граф дані. – [Київ], 2012. – Режим доступу: <http://legaid.gov.ua/ua/pro-tsentr> (дата звернення 19.07.2018).

Про центр [Електронний ресурс] / Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області : [офіційний веб-сайт]. – Текст. і граф дані. – [Полтава], 2014. – Режим доступу: <http://poltava.legaid.gov.ua/ua/about> (дата звернення 14.08.2018).

Науково-виробниче видання

Мої права – моє життя

Бібліографічний покажчик

Автор-укладач: Карпінська Надія Лазарівна

Редактор
Комп'ютерна верстка
Відповідальна за випуск

С. В. Сичова
О. М. Якубовський
М. Г. Максименко

Підписано до друку 17.09.2018 Тираж 3 прим.
Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара
36039, м. Полтава, вул. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org> E-mail: pobugonchara@ukr.net